

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI

VOL. 1 ISS: 12 (2024)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	
1.	ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИДА ВОСИТАЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ВА ПРОГНОЗЛАШ Матиязова Санобар Ражаббайовна	1
2.	СУҒУРТА БОЗОРИДА ИСТЕЪМОЛЧИЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ Жакбаров Сардор	4
3.	ТАКОФУЛ РИВОЖИНИНГ ТАРИХИЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА ТАРҚАЛИШ ГЕОГРАФИЯСИ Абдуллаев Равшан Вахидович, Дадабаев Умиджон Абдусамат ўғли	7
4.	ЎЗБЕКИСТОНДА СУҒУРТА МАҲСУЛОТИНИ СОТИШ КАНАЛЛАРИНИНГ БУГУНГИ ХОЛАТИ Абдимўминова Саодат Тахиржонова	10
5.	ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ СУҒУРТАЛАШДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТАЛАБИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ Нуруллаев Абдулазиз Сирожиддинович	13
6.	O'ZBEKISTONDA SPORT SOHASINI MOLIYALASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY JIHATLARI M.N.Mamatov	16
7.	SUVEREN KREDIT REYTINGNING MAMLUKAT MOLIYASIGA TA'SIRI Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li	19
8.	VENCHUR FONDLARINI TASHKIL ETISH: JARAYON VA STRATEGIYALAR Talapova Nargiza Baxriddinova	21
9.	ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ БЮДЖЕТ СИЁСАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ Имомов Хамдилла Хамдамович	24
10.	MILLIY IQTISODIYOTDA MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANISHDA HUDUDLAR IQTISODIY VA INVESTITSION SALOHİYATINING NAZARIY ASOSLARI Yusupov Ruslan	27
11.	LOGISTIKA VA TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASH UCHUN MOLIYAVIY BOSHQARUV STRATEGIYALARI Maxmudov Samariddin Baxriddinovich	31
12.	MDH MINTAQASIDA TRANSPORT SOHASIDAGI HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EOII TRANSPORT INTEGRATSIYASINING TASHQI OMILLARI VA XAVFLARI Xo'jayev Fazliddin Elmurodovich	35
13.	COMBATTING THE SHADOW ECONOMY AS AN IMPORTANT DIRECTION OF ECONOMIC POLICY FOR AN INCLUSIVE DEMOCRATIC SOCIETY (EXPERIENCE OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES AS AN EXPAMPLE) Norbaev Tura, Abduraufov Jaloliddin	37
14.	EVROOSIYO IQTISODIY HAMJAMIYATI BILAN IQTISODIY HAMKORLIK MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TAMOIYILLARI Hamdamova Nilufar Hamdullo qizi	42

VENCHUR FONDLARINI TASHKIL ETISH: JARAYON VA STRATEGIYALAR

Talapova Nargiza Baxriddinovna

Namangan davlat universiteti. Menejment kafedrası PhD v.b. dotsenti

email: nargizaxontalapova@namdu.uz

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Volume: 1 Issue: 12 DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol1_iss12/227	Ushbu maqolada vechur fondlarini tashkil etish jarayoni va strategiyalari tahlil qilingan. Tadqiqot vechur fondlarini tashkil etishning asosiy bosqichlari, huquqiy-me'yoriy bazasi, moliyaviy mexanizmlari va boshqaruv strategiyalarini o'rganishga qaratilgan. Maqolada vechur fondlarining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan asosiy elementlar va jarayonlar tahlil qilinib, xulosa va tavsiyalar berilgan.
KEYWORDS	<i>venchur fond, vechur kapital, investitsiya strategiyasi, portfel boshqaruvi, startup.</i>

Kirish (Введение/Introduction)

Zamonaviy iqtisodiyotning jadal rivojlanishi innovatsion g'oyalar va texnologik yechimlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Bu jarayonda vechur fondlari muhim rol o'ynab, yangi startaplar va texnologik loyihalarni moliyalashtirish orqali iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shmoqda. Vechur fondlarini tashkil etish murakkab jarayon bo'lib, puxta strategiya, chuqur bilim va tajribani talab qiladi [1].

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, vechur fondlari innovatsion ekotizimning ajralmas qismiga aylanib, iqtisodiyotning turli sohalarida yangi texnologiyalar va yechimlarning paydo bo'lishiga turtki bermoqda. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, global vechur investitsiyalar hajmi 450 milliard dollardan oshdi [2]. Bu esa vechur fondlarining zamonaviy iqtisodiyotdagi rolini yaqqol ko'rsatadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda vechur fondlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2022-2023-yillarda mahalliy vechur bozorining umumiy hajmi 7,2 million dollarni tashkil etib, 32 ta investitsiya bitimi amalga oshirildi [3]. Biroq, bu ko'rsatkich mintaqadagi boshqa davlatlar, masalan, Qozog'iston (87 million dollar) bilan solishtirganda ancha past. Bu esa O'zbekistonda vechur fondlarini rivojlantirish va ularni tashkil etish jarayonlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Ushbu maqolaning maqsadi vechur fondlarini tashkil etish jarayonlari va strategiyalarini chuqur tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish hamda mahalliy sharoitda samarali vechur fondlarini yaratish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Gompers va Lerner [1] o'zlarining fundamental tadqiqotlarida vechur moliyalashtirishning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilgan. Mualliflar vechur kapital siklining barcha bosqichlarini, jumladan mablag'larni jalb qilish, investitsiya qilish va chiqish strategiyalarini batafsil yoritib berganlar. Ularning xulosalariga ko'ra, vechur fondlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan to'g'ri tanlangan strategiya va professional boshqaruvga bog'liq.

Kaplan va Strömberg [2] vechur moliyalashtirishning zamonaviy amaliyotini o'rganib, investitsiya shartnomalarining tuzilishi va boshqaruv mexanizmlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlagan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shartnoma shartlari va nazorat mexanizmlari investitsiya bosqichiga qarab sezilarli darajada farq qiladi.

O'zbek olimlaridan Alimov va boshqalar [3] O'zbekistonda vechur industriyasining rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilgan. Mualliflar mahalliy bozorning o'ziga xos xususiyatlarini, asosiy muammolari va

rivojlanish istiqbollari aniqlagan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda vechur industriyasining rivojlanishi uchun huquqiy bazani takomillashtirish va xususiy investorlarni jalb qilish mexanizmlarini kengaytirish zarur.

Metrick va Yasuda [4] vechur moliyalashtirishda innovatsion yondashuvlarni tadqiq etgan. Mualliflar vechur fondlarning moliyaviy instrumentlari, baholash usullari va risk-menejment tizimlarini chuqur tahlil qilgan. Ularning xulosalariga ko'ra, zamonaviy vechur fondlar tobora murakkab moliyaviy instrumentlardan foydalanmoqda.

Smith [5] vechur fondlarda strategik boshqaruv masalalarini o'rganib, muvaffaqiyatli strategiyaning asosiy elementlarini aniqlagan. Muallif portfelni diversifikatsiya qilish, chiqish strategiyalarini rejalashtirish va investor munosabatlarini boshqarish kabi muhim jihatlarini tahlil qilgan.

Johnson [6] vechur fondlarning huquqiy aspektlarini tadqiq etib, turli mamlakatlardagi huquqiy-me'yoriy bazaning qiyosiy tahlilini amalga oshirgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, huquqiy muhit vechur fondlarning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Chen [7] portfel boshqaruvining zamonaviy yondashuvlarini o'rganib, samarali portfel strategiyasining asosiy tamoyillarini ishlab chiqqan. Muallif portfelni diversifikatsiya qilish, monitoring tizimini yaratish va chiqish strategiyalarini rejalashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratgan.

Wilson [8] vechur fondlarda mablag'larni jalb qilish strategiyalarini tahlil qilib, investorlar bilan munosabatlarni boshqarishning samarali usullarini aniqlagan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, investor munosabatlarining sifati fondning uzoq muddatli muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Brown [9] vechur fondlarda risk menejment tizimlarini o'rganib, risklarni baholash va boshqarishning zamonaviy usullarini tahlil qilgan. Muallif risk menejmentning kompleks yondashuvini taklif etib, har bir risk turi uchun boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqqan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, vechur fondlarni tashkil etish va boshqarish masalalari xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan bo'lsa-da, mahalliy sharoitda bu masalalar bo'yicha tadqiqotlar yetarli darajada emas. Bu esa mazkur yo'nalishda qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы).

Tadqiqot metodologiyasi tizimli tahlil va qiyosiy o'rganish usullariga asoslangan. Mavzu bo'yicha mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning ilmiy

ishlari, me'yoriy hujjatlar hamda venchur industriyasi bo'yicha statistik ma'lumotlar o'rganildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi (Анализ и результаты. Analysis and results).

Venchur fondlarini tashkil etish jarayonini tadqiq etish natijasida bir qator muhim xulosalar va yondashuvlar aniqlandi. Tahlil natijalari quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha tizimlashtirilib, har bir bosqich uchun muhim jihatlar aniqlandi.

Venchur fondning muvaffaqiyati ko'p jihatdan to'g'ri tanlangan investitsiya strategiyasiga bog'liq. Strategiyaning ishlab chiqishda fond menejerlari quyidagi muhim qarorlarni qabul qilishlari lozim:

Investitsiya yo'nalishlarini belgilashda zamonaviy tendensiyalar va bozor talablarini inobatga olish zarur. Global tajriba shuni ko'rsatadiki, FinTech, EdTech, AI va biotexnologiyalar eng istiqbolli yo'nalishlar hisoblanadi [5]. O'zbekiston bozorida ham FinTech va EdTech yo'nalishlari yetakchi o'rinni egallaydi.

Maqsadli tarmoqlarni tanlashda chuqur bozor tahlili va tarmoq ekspertizasi talab etiladi. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda venchur investitsiyalarning 60 foizidan ortig'i IT sohasiga yo'naltirilgan [3]. Bu esa mazkur tarmoqning yuqori salohiyatini ko'rsatadi.

Huquqiy-me'yoriy asoslarni ta'minlash. Fondning huquqiy asoslarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonda quyidagi masalalarga alohida e'tibor qaratish lozim:

Tashkiliy-huquqiy shaklni tanlashda mahalliy qonunchilik talablari va xalqaro tajribani hisobga olish zarur. Ko'pchilik rivojlangan mamlakatlarda venchur fondlar limited partnership shaklida tashkil etiladi [6]. O'zbekistonda mas'uliyati cheklangan jamiyat shakli ko'proq qo'llaniladi.

Fond faoliyatini tartibga soluvchi ichki me'yoriy hujjatlar tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Bu investorlar va fond menejerlari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi.

Fond tuzilmasini shakllantirish. Fondning optimal tuzilmasini shakllantirish uning samarali faoliyat yuritishining asosiy shartidir:

Fond hajmini belgilashda bozor konyunkturasi va potensial investorlarning imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Global tajriba ko'rsatishicha, o'rtacha venchur fondning hajmi 50-200 million dollar atrofida bo'ladi [7]. O'zbekiston sharoitida bu ko'rsatkich ancha past - o'rtacha 2-5 million dollar atrofida.

Investitsiya muddatlarini belgilashda loyihalarning rivojlanish sikli va chiqish imkoniyatlarini e'tiborga olish kerak. Xalqaro amaliyotda venchur fondlarning faoliyat muddati odatda 7-10 yilni tashkil etadi.

Mablag'larni jalb qilish strategiyasi. Mablag'larni jalb qilish jarayoni fondning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi:

Potensial investorlarni jalb qilishda turli manbalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunga institutsional investorlar, yuqori daromadli shaxslar va davlat fondlari kiradi. O'zbekistonda davlat venchur fondlari yetakchi o'rinni egallaydi - umumiy investitsiyalarning 70 foizini tashkil etadi [8].

Marketing strategiyasini ishlab chiqishda fondning raqobat ustunliklarini aniq ko'rsatib berish muhim. Bu investorlarni jalb qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Investitsiya obyektlarini tanlash mezonlarini ishlab chiqishda aniq va o'lchanadigan ko'rsatkichlardan foydalanish zarur. Bu jarayonda jamoa tajribasi, bozor potentsiali va moliyaviy ko'rsatkichlar muhim rol o'ynaydi. Due diligence jarayonini tashkil etishda kompleks yondashuv talab etiladi. Bu texnologik, moliyaviy va huquqiy tekshiruvlarni o'z ichiga oladi [9]. Monitoring tizimini yaratishda zamonaviy texnologiyalar va boshqaruv usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Bu portfel kompaniyalarining rivojlanishini samarali kuzatib borish imkonini beradi.

Chiqish strategiyalarini rejalashtirishda turli variantlarni ko'rib chiqish zarur. Bunga IPO, strategik investorga sotish yoki menejment tomonidan sotib olish kabi variantlar kiradi. Global tajribaning tahlili shuni ko'rsatadiki, venchur fondlarni tashkil etishda kompleks yondashuv va professional boshqaruv muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida venchur fondlarni rivojlantirish uchun xususiy investorlarni jalb qilish, huquqiy bazani takomillashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zarur.

Venchur fondlarning rivojlanish bosqichlari va moliyalashtirish xususiyatlari Tadqiqot natijalariga ko'ra, venchur fondlar tomonidan amalga oshiriladigan investitsiyalar startup kompaniyalarning rivojlanish bosqichlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

1-jadval

Venchur investitsiyalarning rivojlanish bosqichlari bo'yicha taqsimoti			
Rivojlanish bosqichi	Investitsiya hajmi	Risk darajasi	O'rtacha davomiyligi
Pre-seed	50-200 ming \$	Juda yuqori	6-12 oy
Seed	200-500 ming \$	Yuqori	12-18 oy
Series A	1-5 mln \$	O'rta	18-24 oy
Series B	5-10 mln \$	O'rta-past	24-36 oy
Series C va keyingi	10+ mln \$	Past	36+ oy

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, investitsiya hajmi ortib borishi bilan risk darajasi pasayib boradi. O'zbekiston bozorida asosan Pre-seed va Seed bosqichlaridagi investitsiyalar ustunlik qiladi, bu esa bozorning hali yetarli darajada rivojlanmaganligidan dalolat beradi [4].

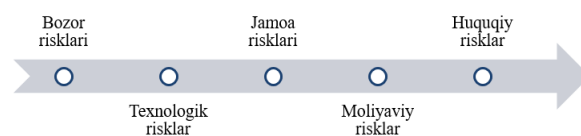
Venchur fondlarning samaradorlik ko'rsatkichlari Venchur fondlarning samaradorligini baholashda quyidagi asosiy ko'rsatkichlar qo'llaniladi:

- Internal Rate of Return (IRR) - ichki daromadlilik stavkasi
- Multiple on Invested Capital (MOIC) - investitsiya qilingan kapitalni ko'paytirish koeffitsienti
- Distribution to Paid-in Capital (DPI) - to'langan kapitalga nisbatan taqsimot koeffitsienti

Global statistikaga ko'ra, muvaffaqiyatli venchur fondlarning o'rtacha IRR ko'rsatkichi 20-25% ni tashkil etadi [8]. O'zbekiston sharoitida bu ko'rsatkichlar hali shakllanish bosqichida.

Global statistikaga ko'ra, muvaffaqiyatli venchur fondlarning o'rtacha IRR ko'rsatkichi 20-25% ni tashkil etadi [8]. O'zbekiston sharoitida bu ko'rsatkichlar hali shakllanish bosqichida.

Risklarni boshqarish tizimi Venchur fondlar faoliyatida risklarni boshqarish alohida ahamiyatga ega.

1-rasm. Asosiy risk turlari¹

Har bir risk turi uchun alohida boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish va monitoring tizimini joriy etish talab etiladi. Xalqaro tajriba ko'rsatishicha, diversifikatsiya va portfel kompaniyalari bilan yaqin hamkorlik risklarni kamaytirish imkonini beradi.

ESG mezonlarining ahamiyati so'nggi yillarda venchur fondlar faoliyatida Environmental, Social, and Governance (ESG) mezonlariga e'tibor kuchaymoqda. Bu investitsiya qarorlarini qabul qilishda ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv masalalarini inobatga olishni talab etadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ESG mezonlarini qo'llaydigan fondlarning samaradorlik ko'rsatkichlari o'rtacha 10-15% ga yuqori [7].

O'zbekistonda venchur fondlar ESG mezonlarini joriy etish boshlang'ich bosqichda. Bu yo'nalishni rivojlantirish mahalliy venchur fondlarning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa (Заключение/Conclusion).

Venchur fondlarini tashkil etish jarayonining har bir bosqichi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, puxta strategiya va professional yondashuvni talab etadi. O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, muvaffaqiyatli venchur fondini tashkil etish uchun quyidagi asosiy xulosalar va tavsiyalar shakllantirildi:

Birinchi, aniq va puxta ishlab chiqilgan investitsiya strategiyasi fondning muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlovchi asosiy omil hisoblanadi. Strategiya ishlab chiqishda mahalliy bozor xususiyatlari, tarmoqlarning rivojlanish tendensiyalari va risklar darajasi chuqur tahlil qilinishi lozim.

Ikkinchi, professional boshqaruv jamoasini shakllantirish hal qiluvchi ahamiyatga ega. Jamoa a'zolari nafaqat moliyaviy va investitsion bilimlariga, balki texnologik va tarmoq ekspertizasiga ham ega bo'lishlari zarur.

Uchinchi, samarali risk-menejment tizimini yaratish fondning barqaror faoliyatini ta'minlaydi. Bu tizim risklarni aniqlash, baholash va boshqarish mexanizmlarini o'z ichiga olishi kerak.

To'rtinchi, investor munosabatlari to'g'ri yo'lga qo'yish fondning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shaffof hisobotlar tizimi, muntazam kommunikatsiya va investorlar manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini joriy etish zarur.

Beshinchidan, portfelni diversifikatsiya qilish orqali risklarni kamaytirish va daromadlilikni oshirish mumkin. Turli tarmoqlar va rivojlanish bosqichlaridagi loyihalarga investitsiya kiritish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda ventchur fondlarini rivojlantirish uchun qo'shimcha choralar ko'rish zarur. Jumladan, huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish, soliq imtiyozlarini joriy etish,

xususiy investorlarni jalb qilish mexanizmlarini kengaytirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish tavsiya etiladi.

Venchur fondlarini tashkil etish bo'yicha ishlab chiqilgan tavsiyalarning amaliyotga joriy etilishi O'zbekistonda innovatsion ekotizimni rivojlantirish va zamonaviy texnologik startaplarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

References:

1. Gompers, P., & Lerner, J. (2021). *The Venture Capital Cycle*. MIT Press.
2. Kaplan, S. N., & Strömberg, P. (2022). Venture Capital Investing. *Journal of Finance*, 57(3), 1791-1823.
3. Alimov, R. va boshq. (2023). *O'zbekistonda ventchur industriyasi*. Toshkent: Iqtisodiyot.
4. Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture Capital and the Finance of Innovation*. Wiley.
5. Smith, R. (2023). *Strategic Management in Venture Capital*. Harvard Business Review.
6. Johnson, M. (2022). *Legal Aspects of Venture Capital*. Stanford Law Review.
7. Chen, H. (2023). *Portfolio Management in VC*. *Journal of Investment Management*.
8. Wilson, K. (2021). *Fundraising Strategies for Venture Capital*. *Finance Research Letters*.
9. Brown, J. (2023). *Risk Management in Venture Capital*. *Risk Analysis Journal*.
10. Талапова Н. Б. Ижтимоий соҳаларни молиявий таъминлашнинг хорижий тажрибаси //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 1714-1718...